DREPTUL ŞI RELIGIA

Diana DONICI

Religia şi fenomenul religios constituie obiect de studiu, analiză şi cercetare pentru toate ştiinţele socioumane, inclusiv şi pentru ştiinţa dreptului. Dreptul se apleacă asupra religiei şi fenomenului religios pentru a descifra modul în care acestea au influenţat apariţia şi dezvoltarea sa.

În galeria marilor religii se găsesc hinduismul în India, budismul – China, islamismul – în ţările arabe, fiecare cu o istorie fascinantă. Religia a configurat cu dreptul societăţilor în întreaga lor istorie, rămânând şi astăzi la baza culturilor din zonele geografice amintite.

Este important de precizat faptul că atunci când s-a constituit instituţia Bisericii creştine, acesta nu a creat un drept pentru care ar exista: atunci exista dreptul roman, care se aplica tuturor cetăţenilor de pe întreg cuprinsul imperiului (Legea celor XII table - sec. V î.Hr.). Religia creştină, apărută după această dată, a preluat norme şi concepte din legea romană. Armata romană a răspândit Evanghelia în întreaga lume antică, Imperiul Roman asigurând mediul politic favorabil pentru răspândirea creştinismului. Istoria consemnează că armata romană a facilitat creştinarea populaţiei autohtone din Dacia şi din alte teritorii ocupate.

Religia creştină a constituit componenta fundamentală a Imperiului Bizantin: religia a fost factorul catalizator al popoarelor ce trăiau între graniţele imperiului, ea fiind decretată religie de stat (anul 392, împăratul Theodosius), consecinţa fiind numirea împăratului ca şef politic şi religios al imperiului. Încoronarea împăratului era forma religioasă prin care se consfinţea autoritatea sa de locţiitor pe pământ al lui Dumnezeu. În această calitate, el era legislator şi comandant suprem al armatei. Juriştii bizantini au recunoscut autoritatea absolută a voinţei împăratului în domeniul administrativ, legislativ, judecătoresc şi religios.

În Europa Occidentală, biserica creştină (catolică) era separată de stat (Imperiul Roman de Apus), ea exercitând influenţă majoră asupra legislaţiei şi dreptului roman. În dreptul feudal probele cunoscute sub numele de „Judecata lui Dumnezeu" sau „ordalii" erau justificate de credinţa oarbă în intervenţia divinităţii pentru a demonstra vinovăţia sau nevinovăţia celui supus judecăţii pentru cazuri de furt, asasinat, vrăjitorie şi adulter. Ordaliile cele mai comune erau proba focului, a apei reci şi a îngurgitării unor lichide sau alimente otrăvite.

Dreptul canonic recunoştea Bisericii o jurisdicţie specială. Jurisdicţia ecleziastică a unei mari categorii de cauze civile şi penale a cunoscut forma cea mai abuzivă în perioada inchiziţiei. Tribunalele inchiziţiei, create de Papa Grigore IX prin Bula Papală din anul 1233 au funcţionat sub autoritatea

supremă pontificală şi au avut drept scop reprimarea ereticilor. În această perioadă, s-a redactat Corpus Juris Canonici (1580) care a fost în vigoare până în anul 1918. Biserica, într-o perfectă înţelegere cu autorităţile statale, s-a aflat la originea cruciadelor desfăşurate în perioada anilor 1095-1291. Aproape 200 de ani creştinii au mers cu cruciade împotriva maurilor din Spania şi a musulmanilor din teritoriile ocupate [1, p.142-144].

Interacţiunea drept-religie sigur că este multiformă. Ne rezumăm a suprinde doar unele aspecte care o dovedesc, cum ar fi identificarea preceptelor religioase cu cele juridice, influenţa dogmelor religioase asupra regulilor de drept, folosirea religiei în realizarea dreptului şi, cu precădere, rolul sentimentului religios.

Nu întâmplător, Centrul de filosofia dreptului de la Universitatea din Paris II, a organizat un ciclu de conferinţe cu tema „Religia şi fundamentele dreptului"", grupate apoi sub titlul „Dimensiunile religioase ale dreptului" [2].

În *Biblie,* noţiunea de „Torah" (*nomos* sau *tex,* pentru versiunea greacă şi latină) apare sub forma unei legislaţii, a unui comandament al lui Dumnezeu, diriguitor pentru conduita indivizilor [3, p.27]. „Cele 10 porunci" cuprind reguli ordonate de divinitate, care sunt prezente astăzi în legislaţiile moderne: „Să nu ucizi", „Să nu preacurveşti", „Să nu furi", „Să nu mărturiseşti strâmb împotriva aproapelui tău" [4, p.80-81].

Marile sisteme de drept romano-germanic care se vor constitui pe continentul european vor suferi o puternică influenţă din partea religiei iudaico-creştină, chiar atunci când dreptul s-a eliberat de dogmele religioase. Lui Groţius (1583-1645) îi revine meritul laicizării dreptului în cunoscuta lucrare „Dreptul războiului şi al păcii" [5, p.16-17]. Dreptul modern fără a fi profund religios, nu renunţă la mijloacele prin care sentimentul religios îl ajută la realizarea lui. Un asemenea mijloc este jurământul judiciar.

Cu Revoluţia franceză intrăm în faza laicizării dreptului public. Suveranitatea nu va mai fi de drept divin, ci de drept popular. În formă, religia se desparte de drept. În fond s-a apreciat – ne aflăm în prezenţa unei noi mistici. Însuşi părintele democraţiei moderne J.-J.Rousseau şi-a intitulat sistemul „o religie civilă". Exact cum monarhul absolut dispunea de viaţa şi avutul supuşilor săi în numele lui Dumnezeu, aşa şi „voinţa generală", cum o concepe Rousseau, va dispune de viaţa şi avutul cetăţenilor [6, p.146-147].

Declaraţia Universală a Drepturilor Omului şi Cetăţeanului din 1789 va fi, poate, şi locul unde se naşte o nouă laicitate – termen semnalat abia în 1871 şi care iniţial avea un sens atireligios, un fel de ateism de stat – o laicitate în care statul ar garanta şi chiar ar ocroti libertatea religioasă. Art.10 stipulează că „Nimeni nu trebuie să fie hărţuit pentru opiniile sale, nici măcar religioase, decât în cazul când exprimarea lor tulbură ordinea publică stabilită prin lege". În acelaşi sens, Constituţia Republicii Moldova, adoptată în 1994, prevede la

art.31 alin.(1): „Libertatea conştiinţei este garantată. Ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranţă şi de respect reciproc”.

Sistemele juridice tradiționale (hindus, islamic sau cele din extremul orient) au o incontestabilă origine religioasă [7, p.158]. Astfel, în Islam sursa primară de drept o reprezintă *Coranul,* cartea sfântă a mahomedanilor. Caracterul religios al acestor sisteme nu împiedică formarea unui drept modern care se face tot mai simțit pretutindeni.

În ce ea ce privește perspectiva acestei conexiuni indubitabile, care în istoria milenară a luminat sau a umbrit dreptul, fără să-i oprească dezvoltarea firească şi universală, preferăm să-1 invocăm pe André Malraux: „Secolul următor va fi religios sau nu va mai fi deloc”.

Referințe:

1. VOICU, C. *Teoria generală a dreptului,* Ed.a III-a. Bucureşti, 2000.
2. *Archives de philosophie du droit (nr.18),* Paris, Sirey, 1973.
3. VILLEY, M. Biblieet philosophie greco-romaine de saint Thomas a droit moderne, *//Archives...,* op.cit.
4. *Biblia, Societatea Biblică,* 1990.
5. CHARMONT, J. *Le renaissance du droit naturel.* Paris, 1927.
6. CRAIOVAN, I. *Tratat elementar de teorie generală a dreptului.* Bucureşti: All Beck, 2001.
7. ZLĂTESCU, V.D. *Geografie juridică contemporană,* op.cit.